

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"

І.М. Бабак, Є.А. Дружинін, О.К. Погудіна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ІТ-ПРОЕКТАХ

Навчальний посібник

Харків "ХАІ" 2009

УДК 347.78:004 (075.8)

Бабак І.М. Інтелектуальна власність в ІТ-проектах: навч. посібник / І.М. Бабак, Є.А. Дружинін, О.К. Погудіна. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. – 36 с.

Розглянуто основи українського законодавства в сфері інтелектуальної власності з питань охорони авторських прав у проектах створення інформаційних технологій (ІТ-проектах). Особливу увагу приділено правовому захисту таких об'єктів авторського права, як комп'ютерні програми та бази даних, які є частиною будь-якої інформаційної технології. Висвітлено основні положення щодо встановлення, дії та реєстрації авторського права, прав авторів та умов їх передачі, охорони авторських прав на комп'ютерні програми й бази даних.

Для студентів, що навчаються за напрямом «Комп'ютерні науки», аспірантів і наукових працівників, діяльність яких пов'язана з розробленням власного й використанням існуючого програмного забезпечення для створення інформаційних систем автоматизованого проектування, інформаційних керуючих систем, систем підтримки прийняття рішень, прикладних пакетів програм та ін.

Бібліогр.: 10 назв

Рецензенти: д-р техн. наук, проф. І.В. Кононенко,
д-р техн. наук, проф. Б.О. Демідов

© Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», 2009 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Основні визначення та поняття.....	6
2. Джерела прав захисту комп'ютерних програм і баз даних	8
3. Оформлення авторського права на комп'ютерні програми й бази даних.....	10
4. Права авторів комп'ютерних програм і баз даних	14
5. Вільне копіювання, модифікація й декомпіляція комп'ютерних програм.....	16
6. Строк дії авторського права.....	17
7. Передача прав на комп'ютерні програми й бази даних.....	18
8. Особливості договору про передачу прав на комп'ютерні програми й бази даних	20
9. Управління майновими правами суб'єктів авторського права на колективній основі	25
10. Охорона авторських прав на програмне забезпечення.....	27
Додаток. Приклад заповнення заяви про реєстрацію авторського права на КП або БД.....	32
Бібліографічний список.....	35

ВСТУП

В умовах науково-технічного прогресу в сучасному світі інтелектуальна діяльність людини в різних сферах життя набуває все більшого значення. Особливо це стосується процесу інформатизації суспільства, коли провідне місце займає інформаційна індустрія, яка пов'язана з виробництвом технічних засобів, розробленням методів, технологій для збирання, оброблення, збереження інформації й отримання нових знань. Виконання проектів щодо створення інформаційних технологій (ІТ-проектів) базується на досягненнях в галузі інформатики та комп'ютерної техніки. У таких умовах зростає попит на інтелект, знання, здатність до творчості. Всі новітні досягнення в галузях науки, наукоємних і високотехнологічних виробництв, інформаційних технологій являють собою результат творчої діяльності людини і є об'єктом інтелектуальної власності.

Проте саме поняття інтелектуальної власності в Україні для більшості наукових робітників, учених, інженерів, програмістів, винахідників залишається «білою плямою», адже в період існування СРСР майже вся інтелектуальна власність в науково-технічній сфері належала державі.

Так, в СРСР з 1979 р. діяла постанова "Про підвищення ефективності функціонування й використання ДержФАП", згідно з якою було створено єдину систему Державного фонду алгоритмів і програм (ДержФАП) на базі численних галузевих і територіальних фондів, які акумулювали все програмне забезпечення (ПЗ), розроблене бюджетними організаціями й підприємствами. Ці фонди зобов'язували розроблювачів випробувати ПЗ в тримісячний строк після завершення розроблень, здавати у фонд разом з текстовою і експлуатаційною документацією й забезпечувати його постійний супровід і відновлення. Фонд мав право тиражувати ПЗ згідно із запитами будь-яких користувачів за чисто символічну плату (вартість тиражування магнітного носія й документації). Автори цих програм не одержували ніякої додаткової винагороди, тому що вважалося, що їхні трудовитрати цілком компенсовано заробітною платою за основним місцем роботи. Природно, що такий принцип організації фондів не стимулював ні установи, ні авторів до нових розроблень і супроводу раніше розроблених ПЗ.

У лютому 1984 р. було прийнято постанову, в якій програми для електронних обчислювальних машин (ЕОМ) прирівнювались до об'єктів нової техніки, тобто розроблювачі ПЗ могли одержувати премії в розмірі до шести посадових окладів у рік. Однак при цьому програми для ЕОМ розглядали як продукцію виробничо-технічного призначення, а не як об'єкт авторського права.

У 1987 р. було створено Державний комітет СРСР з обчислюва-

льної техніки та інформатики. З його ініціативи у 1988 р. було розроблено ряд нормативних документів, у тому числі "Положення про облік й охорону авторських прав розроблювачів програмних засобів для обчислювальної техніки й інформатики". Основними недоліками цього пакета документів були їхній внутрішньовідомчий рівень і відношення до ПЗ як до об'єктів авторського й майнового права одночасно.

У зв'язку з отриманням статусу незалежної держави та переходом України до ринкової економіки з'явилась необхідність розроблення власного законодавства щодо захисту авторських прав та охорони прав інтелектуальної власності.

Однією зі складових частин Цивільного кодексу України [6] є книга четверта «Право інтелектуальної власності». Такий цивільний акт в історії України прийнято вперше. Ця книга максимально наблизила систему правової охорони інтелектуальної власності до світових стандартів.

Основним законом, що на даний час регулює правовідносини в сфері авторського права є Закон України «Про авторське право та суміжні права» [1]. Стаття 8 цього закону містить перелік об'єктів авторського права, серед яких зазначено комп'ютерну програму (КП) і базу даних (БД). В сфері ІТ-проектів лише на ці об'єкти інтелектуальної власності поширюється дія авторських прав, що визначаються як особисті немайнові й майнові права авторів та їхніх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням наукових літературних і мистецьких творів [10].

З точки зору правової охорони до КП застосовуються положення Закону «Про авторське право та суміжні права», які стосуються літературних творів. Спеціального закону, що регламентує права інтелектуальної власності щодо КП і БД, як наприклад, у Російській Федерації [4], в Україні немає. У Наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Правил використання комп'ютерних програм у навчальних закладах» зазначено, що «комп'ютерна програма є об'єктом авторського права й охороняється як літературний твір відповідно до чинного законодавства» [8].

Отже, у процесі використання й правового захисту об'єктів інтелектуальної власності в Україні у сфері розроблення інформаційних технологій слід проаналізувати основні положення авторського права стосовно визнаних законом об'єктів авторського права – КП і БД, що й викладено у цьому посібнику.

1. ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОНЯТТЯ

Згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права» [1] наведемо основні терміни.

Автор – «фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір».

Авторське право на комп'ютерну програму або базу даних виникає внаслідок факту їх створення. Іншими словами, з моменту появи на світ твору встановлюється авторське право, яке не потребує будь-якого оформлення, реєстрації тощо. Автором твору визнається фізична особа, прізвище (псевдонім) якої вказано на оригіналі твору або його примірнику. Це визначено Законом [1] як презумпція авторства.

Для сповіщення про свої права автор може самостійно, без будь-якого дозволу, поставити знак охорони авторського права © на оригіналі або примірнику твору та зазначити ім'я особи, яка має авторське право, й рік першої публікації твору. Відсутність знаку охорони зовсім не означає відсутності авторських прав у особи, яка зазначена як автор.

Комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів або у будь-якому іншому вигляді. Ці інструкції наведено у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму).

База даних (компіляція даних) – це сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі електронній, підбір і розташування складових частин якої і її упорядкування є результатом творчої праці; її складові частини є доступними індивідуально й можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) або інших.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Правил використання комп'ютерних програм у навчальних закладах» [8] наведемо основну термінологію.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності – це письмове повноваження на застосування комп'ютерної програми в певній обмеженій сфері, надане особою, яка має виключне право дозволяти використовувати комп'ютерні програми.

Ліцензійний договір – це договір, у якому одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл (ліцензію) на використання комп'ютерної програми.

Договір про створення за замовленням комп'ютерної програми і її використання – це договір, за яким одна сторона (програміст) зобов'язується створити комп'ютерну програму відповідно до ви-

мог другої сторони (замовника) в установлений строк.

Ліцензійна комп'ютерна програма – це комп'ютерна програма, «яка вводиться в обіг, розповсюджується й використовується в обсягах, формах і способами, прямо зазначеними в ліцензії» [8].

Неліцензійна комп'ютерна програма – це комп'ютерна програма, яка використовується будь-яким способом без письмового дозволу особи, якій належать майнові права інтелектуальної власності на цю програму.

Комп'ютерна програма вільного користування – це комп'ютерна програма, яка поширюється на умовах ліцензії, що надає користувачеві дозвіл на використання програми з будь-якою метою; доступ до програмного коду; будь-які дослідження механізмів функціонування програми; використання механізмів (принципів) дії будь-яких частин коду програми для створення інших програм й (або) адаптації до потреб користувача; відтворення програми та поширення копій будь-яким способом; змінення й вільне розповсюдження як оригінальної програми, так і зміненої, за тими ж умовами, під які підпадає і оригінальна програма.

Примірник комп'ютерної програми – це копія цієї програми, яка виконана в будь-якій матеріальній формі.

Контрольна марка – спеціальний знак, що засвідчує дотримання авторських і (або) суміжних прав і дає право на поширення примірників КП і БД. Контрольна марка з клейовою поверхнею є знаком одноразового використання, зовнішній бік якої має спеціальний голографічний захист.

Об'єкт авторського права – «інтелектуальний твір у галузі науки, літератури й мистецтва, виражений у будь-якій об'єктивній формі» [9]. Для визнання твору об'єктом авторського права досить наявності двох ознак: творчого характеру й вираження в об'єктивній формі.

Творчий характер твору означає, що він є новим порівняно з раніше відомими. Новизна може виявитися як у новому змісті, так і новій формі, що відображує відомий зміст і результат творчості і як наслідок – визнання їх об'єктом авторського права. Не вважається об'єктом авторського права технічна робота, наприклад, набирання тексту чужого твору або його літературне оброблення – редагування, коректування.

Об'єктивна виразність означає, що об'єкт має існувати в якій-небудь формі, доступній для сприйняття іншими людьми.

Виникнення й здійснення прав, передбачених Законом [1], не потребує виконання будь-яких формальностей, не має значення, обнародований твір чи ні, його достоїнство й призначення, зовнішня форма вираження.

Таким чином, КП стає об'єктом авторського права з моменту відтворення в якій-небудь об'єктивній формі й розглядається в законода-

вчих актах як літературний письмовий твір.

Слід підкреслити, що авторське право на твір (як нематеріальний об'єкт авторського права) не завжди збігається з правом власності на матеріальні носії, в яких втілено твір. Тому не слід підмінити програму як об'єкт авторського права примірником цієї КП. З одного боку, на матеріальний носій, в якому втілено програму або базу даних, може існувати окреме право власності або право користування, а не авторське право. З іншого боку, продаж примірника КП або БД не позбавляє створювача його авторського права.

Наукові ідеї, теорії, наукові методи, відкриття тощо не захищаються авторським правом, захищається лише форма вираження зазначених наукових ідей, теорій, методів, концепцій. Іншими словами, захищаються тільки тексти наукових статей, монографій, дисертацій, комп'ютерних програм та ін. Тому науковець або програміст, який використав наукові ідеї свого колеги, але втілив ці ідеї в іншу форму, в інший текст програми, фактично не порушив норм авторського права та норм Закону [1].

2. ДЖЕРЕЛА ПРАВ ЗАХИСТУ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ

Підставою для захисту нормами авторського права комп'ютерних програм як літературних творів є Закон України "Про авторське право і суміжні права" [1] та положення Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, до якої приєдналася Україна й стала її членом з 25 жовтня 1995 р. згідно з Законом України [2].

При розробці українського законодавства також враховані положення директиви Ради Європейських Співтовариств щодо юридичної охорони комп'ютерних програм [7].

Перелічені міжнародні норми гармонізовані в Законі України "Про авторське право і суміжні права", у статті 18 якого зазначено: "Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу чи форми їх вираження."

Програмістів часто цікавить, які мотиви стали визначальними для такого поєднання. Одне з пояснень, яке не є офіційним, полягає в тому, що відповідно до норм авторського права захищається форма, в якій втілюється авторське бачення тієї або іншої ідеї, проблеми, процесів тощо. За формою відображення рядки літературного твору й комп'ютерної програми мають дещо спільне: рядки твору й програми автор наповнює символами-літерами або символами-операторами. Тотожність творчого процесу при написанні літературних творів і КП стала визначальною при виборі форми захисту КП.

У разі експертизи порушення авторських прав на літературний твір або КП порівнюються відповідні тексти літературних творів або тексти зазначених програм.

Проблеми захисту баз даних підпадають під дію положень Бернської конвенції, Директиви Європейського Парламенту й Ради Європейських Співтовариств [7], Закону України "Про авторське право і суміжні права" [2] й інших законодавчих актів України.

У Директиві [7] "база даних" означає зібрання незалежних творів, даних або інших матеріалів, які систематично або методично упорядковані й доступні індивідуально за допомогою електронних та інших засобів.

Директивою встановлено спеціальне право «*sui generis*», що дозволяє виробникові бази даних перешкоджати витягу та/або повторному використанню всієї або значної частини її змісту. Для реалізації цього права необхідно, щоб одержання, перевірка або оформлення змісту БД свідчили про істотне інвестування з погляду якості й кількості, тобто право «*sui generis*» стосується змісту БД, тих даних, якими вона наповнена. Такий захист пов'язано з необхідністю охорони інвестицій, витратою значних коштів на створення БД.

Відповідно до Директиви [7] і Закону України "Про авторське право і суміжні права" творчі бази даних, які є об'єктами авторського права, захищаються як збірки творів, даних або іншої незалежної інформації. Нетворчі бази даних захищаються виключно правом "sui generis" (такі бази створюються за традиційними способами організації даних, за алфавітом, простим переліком позицій, наприклад, розклади руху транспорту).

Бази даних – об'єкти авторського права – характеризуються складною багатоступеневою структурою, взаємною залежністю певних розділів, складною системою керування тощо. Дані, якими наповнені поля й розділи бази, захищаються правом "sui generis", тому, як визначено положеннями Директиви, заборона несанкціонованого використання фактів і відомостей, які наповнюють базу даних, не є виявленням їх охорони авторським правом.

Принципова відзнака полягає в тому, що «*sui generis*» застосовується незалежно від можливості бази даних та її змісту одержувати охорону через авторське або будь-яке інше право.

Відповідно до статей Директиви [7] термін дії охорони правом «*sui generis*» минає через 15 років з початку року, що йде за датою виготовлення бази даних. Якщо ж базу даних було подано будь-яким способом невизначеному колу осіб до закінчення зазначеного періоду, то термін дії охорони цим правом минає через 15 років 1 січня від того року, що починається за датою, коли базу вперше було запропоновано колу осіб. Здавалося б, 15 років – не так багато, але Директива

встановлює, що «будь-яка значна зміна вмісту бази даних у якісному чи кількісному вимірі, включаючи будь-яку значну зміну внаслідок накопичення послідовних доповнень, вилучень чи змін, що призводить до того, що база даних розглядається як значне нове інвестування у якісному чи кількісному вимірі, надає базі даних, яка є результатом такого інвестування, право на окремий строк захисту». Оскільки інформація постійно застаріває і оновлюється, зрозуміло, що в основі норм Директиви закладено ідею: база даних має охоронятися доти, доки її виробник функціонує на ринку.

3. ОФОРМЛЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ Й БАЗИ ДАНИХ

Суб'єкт авторського права для засвідчення авторства на опублікований або неопублікований твір, факту й дати опублікування твору або договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України [5], установою, яка виконує дії, пов'язані з державною реєстрацією прав автора на твори науки, літератури й мистецтва, а також з реєстрацією договорів, які стосуються права автора на твір, є Міністерство освіти і науки в особі Державного департаменту інтелектуальної власності, що діє у складі зазначеного Міністерства (далі – Державний департамент).

При оформленні авторського права на КП або БД до функцій Державного департаменту належать:

- прийняття заявок на реєстрацію та розгляд їх з метою визначення відповідності вимогам щодо надання авторського свідоцтва;
- прийняття рішення про реєстрацію авторського права на КП або БД, або обґрунтованого рішення про відмову у реєстрації авторського права;
- внесення відомостей про реєстрацію авторського права до відповідного Державного реєстру;
- надсилання за адресою заявника рішення про реєстрацію авторського права або договору, який стосується права автора на КП або БД, або рішення про відмову у реєстрації;
- видача свідоцтва – документа, що засвідчує авторство на опублікований або неопублікований твір, а також факт і дату публікації твору (за наявності);
- підготовка та публікація в офіційному бюлетені відомостей про реєстрацію авторського права й договорів, які стосуються права автора КП або БД;
- внесення змін до заявки за ініціативою заявника;

- видання дубліката свідоцтва;
- внесення змін до відповідного Державного реєстру й виправлення очевидних помилок з ініціативи автора твору.

Процедура оформлення авторського права на комп'ютерні програми й бази даних починається з ініціативи заявника (автора КП або БД, або його уповноваженої особи), що подає заявку на реєстрацію авторського права або договору, який стосується права автора на твір.

Заявка являє собою сукупність таких документів, необхідних для державної реєстрації:

- заява українською мовою, що складається за формою, затвердженою Державним департаментом (Додаток А). При реєстрації КП або БД у графі заяви «Галузь творчої діяльності» зазначається «література»;

- примірник твору (оприлюднений або неоприлюднений) у матеріальній формі: КП – у вигляді вихідного тексту (фрагментів вихідного тексту) програми в обсязі, необхідному для її ідентифікації; БД у формі, визначеній для подання відповідного об'єкта авторського права. Заявник самостійно вирішує, які фрагменти вихідного тексту КП передати на зберігання, й має право вилучати з поданих фрагментів вихідного тексту місця, які, на його думку, не слід висвітлювати;

- для реєстрації права автора на КП подається настанова щодо її використання; для реєстрації права автора на БД – настанова щодо використання бази даних, а також опис її структури. **Настанова** – вказівка або порада діяти певним чином (наприклад, в настанові до КП указують призначення програми, наводять її загальну характеристику: архітектуру програмного комплексу, файлову структуру; опис роботи з системою, тобто інструкцію користувачеві);

- документ, що свідчить про факт і дату публікації твору;
- документ про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права на твір або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати збору;

- документ про сплату державного мита за видачу свідоцтва або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати мита. Зазначений документ подається до Державного департаменту після одержання заявником рішення про реєстрацію авторського права на твір;

- доручення, оформлене в установленому порядку, якщо заявка від імені автора або його спадкоємця подається довіреною особою, або копія доручення, засвідченого відповідно до законодавства;

- документ, що засвідчує одержування у спадщину майнового права автора (якщо заявка подається спадкоємцем автора).

У разі відсутності примірника твору у матеріальній формі заявка

до розгляду не приймається. Автор самостійно вирішує, який обсяг КП або БД потрібно подати у складі заявки на реєстрацію для їх ідентифікації, щоб відрізнити від інших.

У разі неправильного оформлення документів заявки Державний департамент повідомляє про це заявника, якому слід надіслати правильно оформлені документи протягом двох місяців від дати одержання повідомлення, інакше заявка повертається заявникові.

Розгляд заявки й прийняття рішення про реєстрацію авторського права здійснюється протягом місяця від дати надходження до Державного департаменту правильно оформлених документів заявки.

Під час розгляду заявки Державний департамент не проводить експертизу твору й не встановлює факт виникнення авторства. Департамент може надсилати заявникові запити про надання додаткових документів, потрібних для прийняття рішення у разі виникнення сумніву щодо інформації, яку містять подані документи. У цьому разі рішення приймається в двотижневий термін від дати надходження додаткових документів, але не пізніше двох місяців від дати одержання запиту заявником.

Якщо заявка відповідає всім вимогам, заявникові надсилається рішення про реєстрацію, в іншому випадку – рішення про відмову в реєстрації. При цьому подані документи заявникові не повертаються.

Протягом трьох місяців від дати одержання рішення про реєстрацію авторського права заявникові слід подати у Державний департамент документ про сплату державного мита за видачу свідоцтва або копію документа, що підтверджує право на звільнення від сплати державного мита за видачу свідоцтва, інакше заявка вважатиметься відхиленою й реєстрація авторського права й публікація відомостей про його реєстрацію не відбудуться.

На підставі рішення про реєстрацію та за наявності документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва відомості про реєстрацію авторського права на твір заносяться до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права. У разі реєстрації договору відомості заносяться до Державного реєстру договорів, які стосуються права автора на твір. Державні реєстри – це сукупність офіційних відомостей про реєстрацію авторських прав на твори (або договорів), а також факту і дати публікації творів (за наявності), що постійно зберігаються на електронних і паперових носіях.

Після здійснення реєстрації Державний департамент публікує у своєму офіційному бюлетені відомості про реєстрацію авторського права на твір або реєстрацію договору, які містять такі дані:

- номер заявки на реєстрацію, дату її подання;
- номер реєстрації авторського права, який є номером свідоцтва, дату реєстрації;

- дату публікації відомостей про видачу свідоцтва й номер офіційного бюлетеня;
- зазначення сфери творчої діяльності, до якої належить твір;
- визначення об'єкта авторського права, до якого належить твір, відповідно до статті 8 Закону [1];
- вид і повну назву твору (скорочену, якщо така є), альтернативну (за наявності);
- мотивацію створення твору (за службовим завданням, договором, з власної ініціативи);
- прізвище, ім'я й по батькові автора (авторів) твору, дату його (їх) народження, повну поштову адресу;
- примітку про те, як автор буде згадуватися в офіційних публікаціях Державного департаменту (під власним ім'ям, анонімно або під псевдонімом);
- вихідні дані опублікованого твору (за наявності).

Автор твору має право заборонити згадувати своє ім'я в офіційному бюлетені Державного департаменту, якщо він бажає залишитись анонімом або публікуватись під псевдонімом. Якщо твір опубліковано анонімно або під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору вважається представником автора й має право захищати його права. Це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я й не заявить про своє авторство.

У разі необхідності внесення змін до реєстру при зміні прізвища, ім'я й по батькові автора (авторів); зміні складу авторів; визнання реєстрації недійсною; передачі майнових прав на твір; надання дозволу на використання твору; видачі дублікату свідоцтва; виправлення очевидних помилок (граматичних, синтаксичних, інформаційних тощо) автор або особа, яка має авторське право на твір, може з власної ініціативи подати до Державного департаменту клопотання про внесення відповідної зміни.

До клопотання додаються: документ про сплату збору за внесення змін до відповідного Державного реєстру; документи, що підтверджують правомірність змін (за потреби).

У разі зміни прізвища, ім'я та по батькові автора (авторів) твору, повного офіційного найменування юридичної особи, яка має авторське право на твір, та/або її адреси, автор або особа, яка має авторське право, має повідомити про це Державний департамент.

Видача свідоцтва здійснюється Державним департаментом у місячний строк від дати реєстрації.

Свідоцтво видається авторові або особі, яка має авторське право, безпосередньо або надсилається на адресу, зазначену в заяві. У разі наявності декількох авторів свідоцтво може бути видане кожному

з них за наявності документа про сплату державного мита за видачу кожного свідоцтва.

За клопотанням автора Державний департамент видає або надсилає на адресу, зазначену в клопотанні, дублікат свідоцтва.

Рішення про реєстрацію договору, який стосується права автора на твір, видається в місячний строк від дати державної реєстрації цього договору безпосередньо заявникові або надсилається на адресу, зазначену в заяві.

4. ПРАВА АВТОРІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ

Відповідно до Закону [1] права авторів поділяються на особисті немайнові та майнові. Авторське право й право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено КП або БД, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта не означає відчуження авторського права й навпаки.

До *особистих немайнових прав* автора відносять:

- право авторства – право вважатися автором КП або БД;
- право на ім'я – право визначати форму указання імені автора в КП або БД – під своїм ім'ям, псевдонімом або анонімно;
- право вимагати зазначення імені автора в КП або БД та їх примірниках;
- право забороняти згадувати ім'я автора, якщо він бажає залишитись анонімом;
- право на цілісність, тобто право на захист самої КП або БД від усякого роду перекручувань або інших зазіхань, здатних завдати шкоди честі й репутації автора.

Перше із цих прав не потребує особливих пояснень. Відповідно до ст. 11 п.1 Закону [1] авторське право належить авторові за відсутності доказів іншого. Отже, якщо виникають сумніви в авторстві якої-небудь особи відносно певної програми або бази даних, то вони можуть бути усунені тільки в суді. Суд може розглянути це питання на підставі заяви зацікавленої особи, яка заперечує факт авторства іншої особи відносно конкретної програми або бази даних.

Право на ім'я може бути використано автором для реалізації своїх майнових прав. Такі випадки бувають у практиці трудових відносин у США і європейських країнах, де у багатьох фірмах склалася практика укладання трудових контрактів, які передбачають письмову відмову від зазначення імені автора на програмних продуктах, розроблених у порядку виконання службового завдання. Наприклад, у США всі права на КП або БД, створених за завданням роботодавця, й належать йому. Роботодавцеві належить не тільки виняткове майнове право на використання КП і БД, але й всі особисті немайнові права, включаючи пра-

во вважатися їх автором і право на форму зазначення імені автора при поширенні цих виробів . Тому, якщо програму було розроблено в США, наприклад, за завданням фірми Microsoft, і вперше опубліковано також на території США, то автором цієї програми на території будь-якої країни також буде визнано фірму Microsoft, а не її конкретного розроблювача. Відмова від указання імені на розробленій ним програмі або базі даних компенсується авторові виплатою заробітної плати підвищеного розміру або відрахувань від використання його твору.

Згідно з чинним законодавством України **службовим твором** вважається продукт, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання або трудового договору між ним і роботодавцем. У Законі [1] чітко зазначено, що немайнові права на службовий твір належать його авторові, виключне майнове право – роботодавцеві, якщо інше не передбачено трудовим договором. Також законом передбачено, що за створення й використання службового твору авторові належить авторська винагорода, розмір і порядок виплати якої встановлюють трудовим договором. Отже, за нашим законодавством автор КП і БД, який створив їх за завданням роботодавця, має право вважатися автором і право на зазначення свого імені, а також на винагороду. Проте всі ці питання регулюються трудовим договором, при укладанні якого розробникам КП і БД слід звертати увагу на порядок регулювання прав інтелектуальної власності.

Право на цілісність відносно програм і БД розглядається з позицій врахування їхнього технічного характеру. Заподіяння шкоди честі й достоїнству автора КП або БД може бути наслідком такого несанкціонованого втручання інших осіб, що призводить до змінювання функціональних властивостей і характеристик розробленого продукту.

Співавторство. Якщо КП або БД створено спільною творчою діяльністю двох або більше фізичних осіб, то кожна така особа визнається автором. На співавторство не буде впливати факт складання КП або БД з частин, кожна з яких має самостійне значення, або є неподільною. Підставою для співавторства є спільна творча праця при вирішенні поставленої задачі. При цьому не має значення частка участі кожного співавтора, важливий сам факт такої участі. При роздільному співавторстві кожний з авторів може самостійно використати свою частину твору.

До *майнових прав* автора (або іншої особи, яка має авторське право) належать:

- виключне право на застосування КП і БД, що дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі й будь-яким способом;
- виключне право на дозвіл або заборону використання КП і БД іншими особами.

Останнє право дає можливість авторові дозволяти або забороняти виконання таких дій: відтворення, публічну демонстрацію, перероблення, поширення КП або БД, подання до загального відома публіки таким чином, що доступ до них стає можливим з будь-якого місця і у будь-який час, відчуження іншим способом, вивезення примірників та інші способи використання КП або БД.

Майнові права за договором можуть бути передані іншим особам. Якщо роботодавець не укладає договір з автором, то виняткові майнові права на використання КП і БД автоматично належать роботодавцеві.

Відносини між роботодавцем та автором перехрещуються в області права автора на цілісність і майнового права роботодавця на модифікацію. Якщо роботодавець доручить виконання дій щодо модифікації КП або БД іншим працівникам, то автор у свою чергу може використати своє право на цілісність. Наприклад, якщо при поширенні модифікованого варіанта КП або БД користувачі заявляють роботодавцеві претензії до якості програмного засобу, то автор має право ознайомитися з текстом модифікованої програми. Якщо він прийде до висновку, що заявлені претензії зумовлено внесеними з дозволу роботодавця змінами, то він у судовому порядку може вимагати у роботодавця виключити ці зміни .

5. ВІЛЬНЕ КОПІЮВАННЯ, МОДИФІКАЦІЯ Й ДЕКОМПІЛЯЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

У Законі України про авторське право [1] вказано деякі випадки, коли дозволяється вільне копіювання, модифікація й декомпіляція КП, які не є порушенням майнових прав автора. Згідно зі ст. 24 цього Закону перелічені випадки обмеження майнових прав не мають завдавати шкоди використанню КП й обмежувати законні інтереси її автора.

Отже, особа, яка правомірно володіє примірником КП, має право без згоди автора:

1) внести до КП зміни з метою забезпечити її функціонування на власних технічних засобах або запис і збереження КП в пам'яті комп'ютера, а також виправлення явних помилок, якщо інше не передбачено угодою з автором;

2) виготовити одну копію КП за умови, що ця копія призначена тільки для архівних цілей або для заміни правомірно придбаного примірника у випадках, якщо оригінал буде втрачено, знищено або стане непридатним для використання. При цьому копію КП не можна використати для інших цілей, крім зазначених у пп. 1, 2, й слід знищити, якщо володіння примірником цієї КП перестає бути правомірним;

3) декомпілювати КП з метою одержання інформації, необхідної

для досягнення її взаємодії з незалежно розробленою КП, за умов:

а) інформація, необхідна для досягнення можливості взаємодії, раніше не була доступною цій особі з інших джерел;

б) зазначені дії виконуються тільки щодо тих частин КП, які необхідні для досягнення можливості взаємодії;

в) інформація, одержана в результаті декомпіляції, може використовуватися лише для досягнення можливості взаємодії з іншими програмами, але не може передаватися іншим особам, крім випадків, якщо це необхідно для забезпечення взаємодії з іншими КП, а також не може використовуватися для розроблення КП, схожої на декомпільовану, або для здійснення будь-якої іншої дії, що порушує авторське право;

4) спостерігати, вивчати, досліджувати функціонування КП з метою визначити ідеї та принципи, що лежать в її основі, за умови, що це робиться в процесі виконання будь-якої дії при завантаженні, показі, функціонуванні, передачі або збереженні КП.

6. СТРОК ДІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Авторське право на КП і БД виникає й починає діяти з моменту їх створення протягом усього життя автора та 70 років після його смерті. Отже, з моменту створення КП або БД будь-яка особа, що бажає їх застосувати, має отримати відповідний дозвіл. Використання твору без дозволу автора є порушенням його прав і може бути підставою для притягнення особи-порушника до цивільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Якщо КП або БД опубліковано анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після публікації. Якщо протягом цього терміну автор розкриває своє ім'я, то тоді авторське право дійсне протягом життя автора та 70 років після його смерті .

Якщо КП або БД має декілька співавторів, то авторське право діє протягом їх життя та 70 років після смерті останнього співавтора.

Строк дії авторського права після смерті автора починається від дня смерті, але відліковується з 1 січня року, наступного за роком смерті автора.

Особисті немайнові права автора, передбачені ст. 14 Закону [1], охороняються безстроково. Частина КП або БД, яка може використовуватися самостійно, розглядається як твір й охороняється відповідно до цього ж Закону.

Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання. Це означає, що КП і БД, які стали суспільним надбанням, можуть вільно, без виплати авторської винагороди,

використовуватися будь-якою особою за умови дотримання особистих немайнових прав автора.

Дія Закону України про авторські права поширюється на КП і БД:

- незалежно від місця їх першого опублікування, що знаходиться в об'єктивній формі на території України, автори яких є фізичними особами, що постійно проживають на території України (громадянство України не обов'язкове), або юридичними особами, що знаходяться на території України;

- вперше опубліковані за межами України, але після цього протягом 30 днів обнародувані на території України;

- які охороняються відповідно до міжнародних договорів.

7. ПЕРЕДАЧА ПРАВ НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ Й БАЗИ ДАНИХ

Важливим засобом правового врегулювання майнових і немайнових відносин у сфері інтелектуальної власності є договір.

Майнові права на КП і БД можуть бути за договором передані повністю або частково іншим фізичним або юридичним особам.

Договори про передачу прав на використання КП і БД можна поділити на такі види:

1. Договори за змістом переданих прав:

а) авторський договір про передачу виняткових прав:

- про передачу виняткових прав (виняткова ліцензія);

- про повне відступлення від всіх майнових прав (повна ліцензія);

б) авторський договір про передачу невиняткових прав, тобто невиняткова (проста) ліцензія.

2. Договори за способом використання переданих прав:

- на випуск КП або БД;

- відтворення (виготовлення одного або більше екземплярів)

КП або БД у будь-якій формі будь-якими способами;

- поширення КП або БД;

- модифікацію КП або БД, у тому числі їх переклад з однієї мови на іншу;

- поширення КП або БД шляхом надання доступу до відтворених в будь-якій матеріальній формі КП або БД, у тому числі мережними та іншими способами, а також шляхом продажу, прокату, здавання внайми, надання в борг, включаючи експорт для досягнення кожної з цих цілей;

- договір на інше використання КП або БД.

Передача права на використання КП і БД іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу:

- виняткового права на використання КП і БД;
- невиняткового права на застосування КП і БД.

Авторський договір про передачу виняткових прав. У цьому випадку автор (або інша особа, яка має виняткове авторське право) передає право використовувати КП і БД певним способом і в установлених межах *тільки одній* особі, якій ці права передаються. Ця особа одержує право дозволяти або забороняти подібне використання твору іншим особам. При цьому за особою, яка передає виняткове право використовувати цей твір, залишається право на використання цього твору лише в частині прав, що не передаються.

Якщо особа, якій передано виняткові права на використання КП і БД, не здійснює захист цього права, то захист твору від несанкціонованого застосування може здійснювати автор КП і БД.

За договором про передачу виняткових прав покупець (ліцензіат) одержує право на використання об'єкта в межах, застережених в угоді. У більшості випадків межі встановлюються щодо термінів дії договору, території, способів використання об'єкта договору. Можлива будь-яка їх комбінація. Основною рисою такого виду договору є те, що ніхто, у тому числі й продавець (ліцензіар), не може використати об'єкт договору у певний термін і на певній території. У межах договору ліцензіат стає єдиною особою, що має права на використання, і може забороняти або дозволяти третім особам користуватися об'єктом договору. У рідких випадках винятковість визначається тільки за способом використання об'єкта договору, наприклад, ліцензіатові передається виняткове право тільки на виробництво КП і БД.

Як крайній випадок щодо договору про передачу виняткових прав можна виділити повну поступку майнових прав (повну ліцензію). Тут мова йде про повну передачу всіх прав на КП і БД на певний час на всій території дії прав, що охороняються законом. Передача прав за таким договором подібна продажу їх на певний строк. У цьому випадку всі права переходять до власника виняткових майнових прав. Правовласник залишається ним лише номінально. Після закінчення обумовленого договором строку всі права на об'єкт угоди знову повертаються до правовласника.

Авторський договір про передачу невиняткових прав. Такий тип договору дозволяє ліцензіатові використати КП і БД у межах і способами, застереженими в угоді, залишаючи за собою право самостійно користуватися ними на цій же території, а також передавати права (продавати ліцензії) *третім особам*. Ліцензіар вправі видати будь-яку кількість простих ліцензій. Ціна простої ліцензії значно нижче ціни виняткової ліцензії.

Право на передачу будь-яким особам невиняткових прав на використання творів мають організації колективного управління, яким

суб'єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами.

Якщо в договорі прямо не зазначено, які права передаються за авторським договором, передані права вважаються невинятковими.

Договори ліцензійного типу розрізняються за змістом відданих прав, наприклад, договір (ліцензія) на виробництво, на збут (торговельна ліцензія), на використання. Як правило, договір укладається на виробництво та реалізацію продукції. Однак можуть видаватися ліцензії на окремі способи використання, наприклад, на випуск КП або БД. У договорі слід чітко вказувати конкретний спосіб використання, тому що, наприклад, договір на тиражування КП або БД зовсім не означає передачі права на їхнє поширення.

Право використання може бути обмежено не тільки вказівкою щодо конкретного способу застосування, але й щодо складу користувачів, території або строку.

Договори на право використання творів. Договори про передачу прав на використання КП і БД укладаються у письмовій формі. Договір вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов: строку дії договору, способу використання КП і БД, території, на яку поширюється право, що передається, розміру й порядку виплати авторської винагороди (яка не може бути нижче за мінімальну ставку, встановлену Кабінетом Міністрів України).

Умови договору, що погіршують становище автора порівняно з установленим чинним законодавством, є недійсними. Відповідно до умов договору замовлення автор зобов'язується створити КП або БД й передати замовникові. Договором може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди.

Усі майнові права на використання твору, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як передані суб'єктом авторського права, вважаються непереданими й зберігаються за суб'єктом.

Сторона, яка не виконала належним чином умов авторського договору, зобов'язана відшкодувати іншій стороні всі збитки та упущену вигоду. Якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору, йому слід відшкодувати збитки замовникові.

8. ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПРО ПЕРЕДАЧУ ПРАВ НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ І БАЗИ ДАНИХ

Існують важливі відмінності договорів про передачу прав на КП і БД, обумовлені тим, що їх можна без особливих витрат скопіювати, розмножити й реалізувати іншим користувачам. Тому питанням копіювання, передачі прав у таких договорах приділяється особлива увага.

З цієї ж причини угоди носять суто конфіденційний характер.

В авторському договорі про передачу прав на використання КП і БД застосовується така послідовність: назва договору; преамбула; визначення термінів, що використовуються у тексті; предмет договору; порядок поставлення, установлення й супроводу програмного продукту; умови, порядок і строки навчання персоналу ліцензіата; гарантії й відповідальність; права сторін на подальші модифікації і удосконалення; забезпечення доступу до вихідного коду; захист переданих прав; можливість перевідступлення авторського договору; порядок використання твору третіми особами; платежі; збори й податки; інформація й звітність; забезпечення конфіденційності; реклама; термін дії договору і умови його розірвання; особливі умови; юридичні адреси сторін; банківські реквізити; додатки.

Назва договору. У назві слід указати вид договору й найменування переданого за згодою об'єкта. Хоч Закон про авторське право такі договори називає "авторськими", вживання цього терміна є не завжди доцільним, оскільки автор занадто рідко є власником виняткових прав на використання КП і БД, і слово "авторський" може вводити в оману. У цьому випадку для назви договору найкраще користуватися усталеним терміном "ліцензійний", що вживається частіше.

Преамбула договору. Преамбула є декларативною, мотивувальною частиною, що відображає загальні цілі сторін. У преамбулі слід указати найменування сторін і перелічити особи, що їх представляють. Тут можуть бути наведені юридичні адреси сторін і зроблені посилання на законодавство, на підставі якого зазначені сторони реалізують свої правові стосунки. Скорочення, умовні позначки та інші відомості подаються після їхнього розшифрування. У преамбулі необхідно назвати КП або БД, запропоновану ліцензіаром, відзначити право ліцензіара розпоряджатися цим об'єктом, а також передати бажання ліцензіата придбати ліцензію на запропонований програмний продукт.

Визначення термінів, що використовуються у тексті. Необхідно навести точні формулювання термінів, що використовуються у договорі, щоб уникнути різних трактувань понять, застосованих у тексті договору. В протилежному разі розбіжності можуть виникнути вже на етапі передачі технічної документації. Застосовуючи термін "підприємство", вказують, що мається на увазі конкретне підприємство ліцензіата, на якому передбачається використати "продукцію за ліцензією". Термін "кінцевий покупець" застосовується, коли угода укладається однією фірмою, а об'єкт угоди буде використовуватися на іншій.

Предмет договору – це те, про що укладається договір, це передача якогось права (на інтелектуальну власність). Предмет договору має бути конкретним; тут точно й недвозначно описуються всі права, передані за договором, докладно вказується обсяг цих прав,

порядок, територія, умови їхньої передачі й використання, мета угоди. Зміст поняття "використання" слід розкрити. Необхідно визначити вид ліцензійного договору, а також права, що залишаються за ліцензіаром.

Поставляння, установлення й супровід програмного продукту. Сторонам слід визначити, у які строки буде поставлено ліцензіатові КП або БД, обумовити наслідки в разі недотримання встановлених договором строків. Необхідно також визначити, на кого покладається установлення й подальший супровід програмного продукту: на ліцензіара, ліцензіата або на третіх осіб.

Умови, порядок і строки навчання персоналу ліцензіата. Ліцензіар має забезпечити навчання ліцензіата користуванню розробленою ними КП або БД на території ліцензіата протягом строків, застережених у договорі. При цьому необхідно визначити вартість навчання і умови його оплати, тобто ці витрати увійдуть в узгоджену ціну ліцензії або будуть самостійною статтею витрат ліцензіата.

Гарантії й відповідальність. Ліцензіар має відповідати за якість запропонованого програмного засобу або бази даних, ліцензіат – за виплату платежів, дотримання умов експлуатації одержаного програмного продукту, масштаби використання, передачу його іншим користувачам. Гарантії ліцензіара можна поділити на правові, технічні і економічні. Ліцензіар зобов'язаний не тільки надати ліцензіатові право на використання об'єкта ліцензії, але й забезпечити можливість його реалізації. До правових гарантій відноситься заява ліцензіара про те, що на момент укладання договору він є єдиним власником прав на об'єкт договору і йому не відомі права третіх осіб відносно цього об'єкта. Якщо з'явиться аналогічний програмний продукт, з яким сторони не мали можливості ознайомитися до підписання ліцензійної угоди, то їм слід вирішувати можливі претензії спільно. Якщо ж наданням ліцензії будуть порушені права третіх осіб з вини ліцензіара, то відповідальність, включаючи відшкодування збитків, понесених ліцензіатом, покладається на ліцензіара.

Ліцензіар відповідає за технічну здійсненність і придатність об'єкта ліцензії для досягнення зазначеної в угоді мети. Під технічною здійсненністю розуміється можливість використання програмного продукту разом із загальновідомими технічними засобами сучасної обчислювальної техніки. Ліцензіар зобов'язаний гарантувати, що при дотриманні певних умов використання обчислювальної техніки буде забезпечено досягнення відповідних показників об'єкта ліцензії: продуктивності, якості, економічності й інших параметрів.

У ліцензійному договорі може бути передбачено обов'язок ліцензіата забезпечити банківські гарантії виплати й гарантовані мінімальні суми винагороди на випадок невикористання об'єкта ліцензії. Сторони мають право встановити в договорі відповідальність за порушення до-

говірних зобов'язань, невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків, наприклад, за несвоєчасну передачу технічної документації, недотримання конфіденційності, неперерахування в строк винагороди та ін.

Права сторін на подальші модифікації і удосконалення. Відповідно до існуючої практики модифікації розроблених КП і БД, виконані ліцензіаром протягом гарантійного строку, мають надаватися ліцензіатові безкоштовно. Після закінчення цього строку зазначені модифікації ліцензіатові надаються лише у випадку продовження супроводу ліцензіаром розроблених КП і БД.

Усі подібні випадки сторони мають відобразити в договорі й врахувати при визначенні ціни ліцензії.

Забезпечення доступу до вихідного коду. Однією із складних проблем, що викликають суперечки між сторонами, є визначення форми переданого коду програм. Ліцензіат-користувач хоче одержати програмний продукт у формі коду, зрозумілого фахівцям, тобто вихідного тексту. Це дозволить користувачеві надалі легко видозмінювати, модифікувати й поліпшувати КП і БД, зникає необхідність у декомпіляції об'єктного коду. Тому до угоди слід включати спеціальні застереження про заборону перетворення кодів.

Захист переданих прав. Оскільки несанкціоноване використання КП і БД є дуже поширеним і завдає шкоди не тільки ліцензіарові, але в остаточному підсумку й ліцензіатові, сторони можуть внести до угоди статтю, що передбачає обов'язок ліцензіата повідомляти ліцензіара про всі відомі йому випадки несанкціонованого використання даних КП і БД, а також зобов'язує ліцензіара вживати необхідних заходів щодо припинення такого використання програмного продукту.

Можливість перевідступлення авторського договору. Ліцензіар має право продати ліцензії на об'єкт угоди (субліцензія) будь-якій іншій особі, якщо це прямо зазначено в договорі або визначено додатковою угодою з ліцензіатом. Законом про авторське право установлено, що всі права на використання твору, прямо не передані за авторським договором, вважаються непередаваними.

Платежі. Ліцензійні платежі можна поділити на такі види: паушальні (одноразові), роялті (періодичні відрахування), комбіновані. Виплата одноразової суми, так званий **паушальний платіж**, в окремих випадках може здійснюватися частинами, залежно від виконання етапів угоди. Виплата першої частини паушального платежу здійснюється в погоджений термін після підписання договору. Виплата інших частин платежу може бути співвіднесена з певними датами: передачею документації, наданням допомоги, опублікуванням першої партії програмного продукту. Паушальні платежі використовуються у випадках, коли не можна проконтролювати обсяг випущеної за ліцензією продукції

або покупцем є невідома на ринку фірма і є сумнів щодо налагодження випуску продукції за ліцензією.

Роялті – періодичні відрахування, що виплачуються протягом терміну дії договору в розмірі певного відсотка від прибутку ліцензіата. При визначенні роялті слід з'ясувати розмір відрахувань (ставку роялті) й те, з чого мають стягуватися ці відрахування (базу роялті). Базою роялті можуть бути економічний ефект, прибуток, обсяг реалізації, оборот й ін. Найчастіше використовується обсяг реалізації в грошовому вираженні. Прибуток як база роялті застосовується нечасто, тому що величину прибутку важко прогнозувати. Вона залежить від безлічі причин: це й цінова політика, й рекламна кампанія, й канали збуту, й товарний знак. На ставку роялті впливає й вид ліцензійного договору. Найбільш дорогою є повна ліцензія, найбільш дешевою – проста. Впливають і строки – чим більше строк, тим меншим є відсоток відрахувань. Можливість контролювати випуск продукції за ліцензією впливає на ставку роялті. У випадках, коли контроль утруднено, ставку роялті підвищують.

Договором можуть бути передбачені мінімальні гарантовані платежі, що виплачуються незалежно від обсягу обороту в певний період часу. Ці платежі поза залежністю від прибутку ліцензіата забезпечують ліцензіарові відшкодування за надання предмета ліцензії. У випадку форс-мажорної ситуації ліцензіат може бути звільнений від свого зобов'язання до зникнення перешкоди.

Інформація й звітність. Ліцензіар має право перевірити правильність і своєчасність здійснених ліцензіатом платежів за використання об'єкта угоди. Для цього необхідно ввести в ліцензійний договір відповідне положення, що передбачає право ліцензіара на одержання звітності ліцензіата про випуск продукції за договором. Час надання звітності також слід узгодити. При цьому необхідно визначити, якою має бути звітність за формою й змістом і коли її слід подати.

Забезпечення конфіденційності. Істотним елементом будь-яких угод є обов'язки сторін щодо збереження конфіденційності. Оскільки КП і БД можна легко скопіювати й розмножити, угодою слід передбачити забезпечення конфіденційності переданих за згодою відомостей. Сторони несуть відповідальність як за свої дії та дії своїх співробітників, так і за дії своїх партнерів і контрагентів. Сторони домовляються про збереження конфіденційності на період від трьох до п'яти років після закінчення терміну дії договору. Цей строк залежить від часу життєвого циклу об'єкта ліцензії на ринку.

Термін дії договору і умови його розірвання. Як й інші цивільно-правові договори, авторські договори на КП і БД припиняють діяти після закінчення встановленого терміну дії або після фактичного виконання всіх узятих сторонами зобов'язань за цим договором, або у

разі дострокового його розірвання, або визнання його недійсним.

У випадках, якщо одна сторона заявляє про розірвання договору, а інша не згодна із цим, справа про дійсність договору розглядається судом.

9. УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА КОЛЕКТИВНІЙ ОСНОВІ

Відповідно до Закону про авторське право в Україні допускається створення окремих організацій для колективного управління певними категоріями авторських і суміжних прав.

На цей час в Україні створена й веде активну діяльність організація колективного управління авторськими правами – Державне підприємство «Українське агентство з авторських і суміжних прав» (ДП УААСП), підпорядковане Міністерству освіти і науки України.

Агентство створено в 2003 році з метою управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського й суміжних прав, зокрема такими, як використання цих об'єктів шляхом: публічного виконання; відтворення творів за допомогою механічного, магнітного та іншого запису; репродукування; тиражування творів образотворчого мистецтва у промисловості; відтворення аудіовізуальних творів або звукозаписів творів в особистих цілях та ін. Агентство сприяє суб'єктам авторського права щодо передачі прав на використання творів науки, літератури (в тому числі КП і БД) і мистецтва на індивідуальній основі, представництва законних інтересів суб'єктів авторського й суміжних прав у державних і громадських органах й організаціях, здійснення за дорученням Департаменту окремих (державних) функцій.

З метою реалізації колективного управління майновими правами у межах повноважень, одержаних на підставі укладених письмових договорів із суб'єктами авторського права на території України та за її межами, Агентство виконує такі функції:

- надає посередницькі послуги при укладенні цивільно-правових договорів від імені суб'єктів авторського права з особами, які мають намір отримати дозвіл на використання об'єктів авторського права на території України та за її межами;

- погоджує з особами, які використовують об'єкти авторського права, розмір авторської винагороди;

- надає суб'єктам авторського права, правами яких воно управляє, банківський розрахунковий і валютний рахунки для здійснення платежів і виплат авторської винагороди;

- отримує (збирає), розподіляє й виплачує за належністю винагороду за використання об'єктів авторського права суб'єктам авторсь-

кого права, правами яких воно управляє;

- зараховує на розрахунковий рахунок Агентства, розподіляє й виплачує за належністю перераховану суму, стягнену при позитивному судовому рішенні з відповідачів за позовами про сплату авторської винагороди за використання об'єктів авторського права;

- на договірних основах здійснює супроводження договорів, безпосередньо пов'язаних з використанням об'єктів авторського права, редагування, рецензування, переклади на інші мови, виготовлення або прокат комп'ютерних програм;

- здійснює реєстрацію суб'єктів авторського й суміжних прав;

- веде облік осіб, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, які використовують об'єкти авторських або суміжних прав;

- укладає з організаціями інших країн, які здійснюють колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права, договори про взаємне представництво інтересів;

- вживає необхідних заходів щодо запобігання порушенню прав суб'єктів авторського права й надає правову допомогу щодо захисту авторських прав у разі їх порушення, представляє права й законні інтереси авторів у судах;

- здійснює на договірних основах оціночну і експертну діяльність щодо об'єктів права інтелектуальної власності відповідно до чинного законодавства України;

- виконує державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури та мистецтва, а також реєстрацію договорів, які стосуються цих прав;

- проводить моніторинг щодо застосування й дотримання національного законодавства та міжнародних договорів у сфері авторського й суміжних прав;

- забезпечує своєчасну сплату податків та інших відрахувань з авторської винагороди у Державний бюджет;

- проводить на договірних засадах рекламно-інформаційну роботу.

Таким чином, ДП УААСП здійснює управління майновими правами суб'єктів авторського права на колективній основі. Головна мета такого органу управління – забезпечити централізоване управління такими питаннями, як реєстрація прав автора, реклама та подальше просування об'єктів авторського права на ринок з метою одержання прибутку від їх використання; нагляд за виконанням законодавства щодо охорони прав авторів; представлення їх у судових справах; допомога при укладанні договорів. Безперечно, з огляду на недосконалість існуючого законодавства створення такої авторитетної організа-

ції – позитивний фактор для сфери авторського й суміжних прав в Україні.

10. ОХОРОНА АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПЗ перетворилося на провідну світову індустрію. Закони про авторське право стимулюють розроблення програмного забезпечення й захищають його від крадіжки шляхом так званого «піратства».

У цілому індустрія ПЗ зводиться до розроблення й реалізації програм для електронних обчислювальних машин (ЕОМ). Написання програми подібно до написання літературного твору. Програміст розробляє свій алгоритм і пише рядок за рядком текст на вибраній мові програмування, яка узгоджується з його алгоритмом. Більшість програм пишуть протягом декількох місяців або років, протягом життєвого циклу вони можуть оновлюватися.

Реалізація КП у більшості розвинених країн здійснюється через двоярусну систему оптовиків і дилерів подібно порядку, що встановився в багатьох інших індустріях. Виробник ПЗ створює програми, дистриб'юторські компанії займаються складуванням і поставками дилерам, які переконують споживачів купувати пакети.

Згідно з Законом [3], поширення на території України примірників КП і БД дозволяється лише за умови їх маркування контрольними марками, що видаються Державним департаментом інтелектуальної власності. Будь-яка посередницька діяльність щодо одержання контрольних марок забороняється. Право на їх отримання мають імпортери, експортери та відтворювачі примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, КП, БД. Поширення примірників КП і БД означає введення їх в оборот шляхом продажу або іншої передачі права власності.

Відносини в галузі ПЗ часто регулюються за допомогою ліцензійних договорів. Виробник звичайно дозволяє користувачам застосовувати ПЗ через надання ліцензії, що прикладається в запечатану упаковку. На практиці ж переважають письмові договори (контракти) між виробником і комерційною або державною установою у вигляді "ліцензії за місцем перебування", що покриває всі ЕОМ цієї установи.

Оскільки скопіювати ПЗ відносно легко, а копії ідентичні оригіналу, виробники ПЗ мають покладатися на Закон про авторське право й тверде проведення його в життя в боротьбі за своє існування. Інакше кажучи, ніхто не стане розробляти й просувати на ринку КП, якщо після продажу всього одного примірника програми всі наступні будуть тиражуватися й використовуватися без дозволу. Тоді не буде стимулів для створення ПЗ взагалі. Закон про авторське право дозволяє винят-

ково власникові права контролювати копіювання й розподіл свого ПЗ й тим самим гарантувати достатню фінансову віддачу для відшкодування своїх початкових витрат, а також витрат на обслуговування й відновлення ПЗ, розроблення нових продуктів й одержання прибутку.

Типи "піратських" дій щодо ПЗ.

"Піратські крадіжки" програмного забезпечення існують завдяки п'яти основним типам стимулюючих факторів:

- 1) виготовлювачам підроблених копій,
- 2) продавцям,
- 3) замовникам «пошта додому»,
- 4) використанню "дошок оголошень" (bulletin boards),
- 5) "піратам"-користувачам.

З одного боку, найбільш витончені виготовлювачі підроблених копій програм роблять диски, документацію і упакування, які виглядають дуже схожими на оригінальні. З іншого боку, підроблена "піратська" продукція може складатися з "чорних дисків", дисків або інших копій програмних продуктів законного виготовлювача ПЗ, які не містять ніяких посилань на нього. Підроблені програмні продукти "найкращої" якості в наш час виробляють в Азії й імпортують через країни Південної або Східної Європи, а потім реалізують на території всієї Європи.

Ще один вид "піратства", характерний для каналів реалізації ПЗ, коли дистриб'ютори або дилери копіюють програми на носії інформації або жорсткий диск ЕОМ і продають їх без відома законного виробника. На такі програми не поширюються гарантійні зобов'язання виробника, технічна підтримка або можливість відновлення версій програм. Користувачі можуть одержати неповні копії ПЗ або копії, що містять комп'ютерні віруси або щось подібне.

Замовлення поштою як вид "піратства" оснований на копіюванні програм на носії інформації та реалізацію їх поштою. Такі "пірати" часто рекламують свої "піратські" продукти в газетних оголошеннях, повідомленнях факсом, електронних "дошках оголошень" або каталогах різноманітних видів. Користувач звичайно одержує "чорний диск" або CD-ROM поштою з етикеткою, що істотно відрізняється від етикеток законного виробника програми.

"Дошки оголошень". "Піратство" цього типу характеризується копіюванням і реалізацією програм через телекомунікаційні мережі без придбання права на такі дії за договором з правовласником. Звичайно ці дії виконуються індивідуальним користувачем ЕОМ, який встановив певне число програм на свою машину і дозволяє іншим користувачам приєднуватися до його ЕОМ і копіювати програми на їх власні ЕОМ. У цьому випадку відбувається до трьох різних порушень авторського закону. У більшості випадків "пірат" копіює програми на свою ЕОМ без дозволу власника авторського права, тобто його власні копії

часто нелегальні. "Пірат" поширює програми електронним шляхом без дозволу власника авторського права, що також є протизаконним. Наразті, оператор "дошки оголошень" свідомо дозволяє користувачам копіювати й використовувати "піратські" програми без згоди виробника, що також є порушенням авторських прав.

Кінцевий користувач. "Піратство" цього типу являє найбільшу загрозу програмній індустрії. Користувачі часто роблять багато копій програм для використання в державних, освітніх і комерційних установах. Тут видно реальну економічну вигоду для користувачів і збитки власника права від такого копіювання, що є прямим порушенням закону про авторське право. Порушення з боку кінцевого користувача полягає в копіюванні програм на жорсткі диски більшої кількості ЕОМ, ніж це передбачено ліцензійною угодою. Таку "крадіжку" називають "організованим зверхвикористанням". За законом про авторське право одна "коробка" з ПЗ або ліцензія призначається тільки для тієї ЕОМ, на якій цей програмний продукт буде встановлено й використано.

Розпізнавання "піратських" продуктів (підроблених копій програм) здійснюється двома різними способами залежно від того, поширюються "піратські" продукти в "коробках" або встановлюються на жорсткі диски ЕОМ. Ліцензійні програми в "коробках", в основному, виробляються легальним виготовлювачем ПЗ в повному кольорі, професійно оформленій упаковці, що містить програми на дисках з надрукованими етикетками, де зазначено ім'я виготовлювача, повну назву продукту, номер версії, товарний знак і попереджувальне маркування (знак охорони авторського права). Справжні програмні пакети мають голограму або іншу ознаку дійсності, професійно надруковану документацію, ліцензію користувача, реєстраційні картки та інші друковані матеріали, які відповідають стандартному комплекту компонентів, що додаються до всіх екземплярів подібних програмних продуктів.

Найбільш прості «піратські» копії програм можна легко визначити у «чорних дисках», що не мають етикеток виготовлювача, а споряджені надрукованими, надписаними або грубо виконаними етикетками. Компакт-диски, що містять велику кількість програм різних виготовлювачів, найчастіше є нелегальними. Виготовлювачі ПЗ завжди готові дати інформацію представникам влади щодо законності об'єднання в наборі програм на CD-ROM.

Найважче помітити підробки програм, які в основному зустрічаються в операційних системах (MS-DOS і Microsoft Windows), їх слід зіставляти з перевірою списком специфікацій оригінального продукту, який можна отримати у виготовлювача.

Піратське ПЗ, встановлене на жорстких дисках ЕОМ, важко розпізнати. У випадку розслідувань, пов'язаних з «дошками оголошень», слід перевірити ЕОМ, щоб виявити нелегально встановлене ПЗ. Об-

шук персональних ЕОМ технічно більш складний, ніж порівняння етикеток дискет або «піратських» відеокасет з оригіналом.

Кожна програма на жорсткому диску була скопійована. Коли програма викликається для використання, вона копіюється в оперативну пам'ять ЕОМ. Як тільки таку ЕОМ перевірено й програми на ній знайдено і ототожнено, представники влади можуть легко довести факт копіювання. Закон про авторське право не дозволяє копіювати КП без дозволу власника авторського права. Власник права допускає таке копіювання й використання, якщо тільки користувач купив продукт або ліцензію на його використання. Оригінальні упаковки програм, дискети, експлуатаційна документація, копії ліцензії або бланків замовлення можуть бути залучені для підтвердження кількості дозволених копій. Якщо підозрювані не в змозі подати відповідну кількість таких дозволів на копіювання, тоді це є порушенням закону.

Збір доказів «піратства».

Про факт «піратства» виготовлювач ПЗ звичайно дізнається з оголошення, торговельної реклами або інших засобів масової інформації. У кожному з цих випадків «контрольні закупівлі» допомагають визначити, чи дійсно продавець поставляє незаконні копії програм (дійсні копії будуть супроводжуватися справжньою документацією, оригінальними дисками, ліцензією виготовлювача, реєстраційними картками й іншими варіантами його дозволу).

Представники влади можуть і мусять працювати в тісній взаємодії з виготовлювачами програм для виявлення порушників і розслідування передбачуваного «піратства».

Професійні фальсифікатори ПЗ діють подібно виготовлювачам підроблених аудіо- й відеокасет. При підробленні КП використовується устаткування для копіювання дисків й етикеток, друкарське й палітурне устаткування, диски, упаковки з програмами. У рейді перевірки подібних «піратських» фірм усі упаковки з програмами, компоненти пакета, диски, етикетки, коробки, документація, друкарське й пакувальне устаткування, що використовувалося для копіювання дисків, мають бути конфісковані. Всі записи про продажі також необхідно знайти, а потім скопіювати або конфіскувати.

При перевірці продавців слідчим необхідно зробити «контрольну закупівлю», щоб переконатися в «піратській» діяльності. Під час рейду весь запас «чорних дисків», скопійованої документації і упакованої продукції, що викликає сумнів, а також копії каталогів з продукцією мають бути конфісковані. Кожну ЕОМ у магазині слід обшукати для визначення, які програми завантажено до неї. Слідчий ставить вимогу показати оригінальні упаковки програм або ліцензії, які за законом мають існувати за принципом один комплект на одну копію, установлену на ЕОМ. Машини, що містять копії програм, для яких немає від-

повідного оригінального ПЗ, необхідно конфіскувати. Два види доказів будуть у наявності – нелегальні копії програм і машини, використані для експлуатації таких копій.

Замовлення поштою. Тут потрібно зробити контрольну закупівлю ряду програмних продуктів з каталогу «пірата». Під час рейду всі запаси дискет й інших комплектуючих матеріалів, які викликають сумнів, мають бути конфісковані разом з копіями каталогів й інших рекламних матеріалів. Будь-які записи про замовлення, які «пірат» одержав або виконав, які знаходяться в ЕОМ або на папері, також слід конфіскувати.

«Дошки оголошень» доцільно спочатку анонімно обстежити слідчим. Цим підтверджується існування й розмах незаконної діяльності оператора «дошки оголошень» щодо копіювання. Важливо мати на увазі, що ЕОМ, в яких розташовано програму для роботи «дошки оголошень», можуть містити не тільки програмні продукти, що пропонуються, але й запис кількості передач конкретної програми.

Кінцеві користувачі. Основна мета рейдів до кінцевих користувачів полягає в обшуці всіх ЕОМ у приміщенні. Існує кілька програм-утиліт, які можуть допомогти слідчим у виявленні програм на жорсткому диску. Слідчим також необхідно вилучити копії всіх записів покупок та інші докази наявності у користувача прав на копіювання й використання всього ПЗ.

Оцінка речових доказів. Всі речові докази рейду, пов'язаного з порушеннями в сфері ПЗ, слід зберігати в надійному місці для подальшого оцінювання експертами й висунення обвинувачення в суді. У розслідуваннях, пов'язаних з фальшивими копіями, продавцями, замовленнями поштою й «дошками оголошень», наявність копіювання є досить очевидною при поданні конфіскованих предметів. У випадках завантаження на жорсткий диск або копіювання програм на ЕОМ кінцевим користувачем необхідне додаткове оцінювання за допомогою технічних експертів.

Таким чином, автор або власник авторського права може захищати свої права на твір в адміністративному й судовому порядку, наполягаючи на огляді приміщень з метою виявлення слідів виробництва або збереження незаконно виготовлених «піратських» копій з оригіналу твору, що охороняється авторським правом. Власник може домогтися судової заборони на таку діяльність і вимагати компенсації збитків, завданих у результаті втрати матеріальної вигоди, і невизнання авторства.

ПРИКЛАД ЗАПОВНЕННЯ ЗАЯВИ ПРО РЕЄСТРАЦІЮ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА КІП АБО БД

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Україна, МСП 03680, Київ-35, вул. Урицького, 45
Тел.: (044) 494-06-06. Факс: (044) 494-06-67.

ЗАЯВА

про реєстрацію авторського права на твір

Службові відмітки:	Підпис начальника відділу ►
Номер заявки ▼	Дата подання
	Число ▲ Місяць ▲ Рік ▲
Номер свідоцтва ▼	Дата реєстрації
	Число ▲ Місяць ▲ Рік ▲

Прошу зареєструвати авторське право на твір

1. Вид і повна назва твору (скорочена, якщо така є) Комп'ютерна програма "Автоматизована система прогнозування та прийняття рішень щодо управління транспортуванням нафти"

Попередня чи альтернативна назва твору _____

2. Галузь творчої діяльності література
Наука, література чи мистецтво

3. До якого об'єкта авторського права належить твір комп'ютерні програми

4. Анотація або реферат твору (публікується в офіційному бюлетені)

Програма являє собою систему імітаційного моделювання основних технологічних, допоміжних і транспортних процесів нафтових комплексів. Система дозволяє будувати структурні моделі нафтових комплексів і технологічних процесів, а також прогнозувати виконання основних планових показників видобутку, транспортування й продажу нафти з урахуванням можливих перебоїв та зривів. Для завдання структури нафтового комплексу в системі існує бібліотека типових елементів, що може бути розширена. Особливостями системи є можливість моделювання процесу функціонування технологічних нафтових комплексів у короткострокових і довгострокових аспектах, а також урахування впливу основних аварійних ситуацій.

5. Дата остаточного завершення роботи над твором ► Число 7 Місяць лютий Рік 2009

6. Відомості про оприлюднення твору (опублікування, сповіщення, виконання, показ тощо) _____

7. Відомості про використані твори:

7.1. Відомості про твір(и), відносно якого(их) цей твір є похідним

Вказати, на основі якого твору зроблено переклад, адаптацію, аранжування тощо, їх правомірність

7.2. Відомості про твір(и), або його частину, що включено до твору, права на який реєструються _____

Вказати твори інших авторів та правомірність їх включення

8. Відомості про попередню реєстрацію* Ні – X ; Так – ﷲ, _____

Вказати державу, дату, номер попередньої реєстрації та назву реєстру

٣ Інші документи, що додаються до заяви			

13. Я, який нижче підписався, підтверджую достовірність відомостей, вказаних у матеріалах заявки:

• Автор(и) Мартинов О.П.
 Прізвище(а), ініціали, підпис(и)
Головань К.В.

• Заявник Головань К.В.
 Прізвище, ініціали та підпис фізичної або повне офіційне найменування юридичної особи та її підпис, що складається з повного найменування посади особи, яка підписує заяву, особистого підпису, ініціалів, прізвища, дати і скріплюється печаткою

М.П.

Дата ► Число ► 9 Місяць ► червня Рік ► 2005

Примітки: _____

Висновки відділу державної реєстрації:

• права автора підлягають реєстрації – ٣ • відмова у реєстрації – ٣ • заявку відхилено – ٣

Заявку опрацював: _____
 Прізвище, ініціали та підпис працівника відділу державної реєстрації

Лист подовження до бланку заяви про реєстрацію авторського права на твір

9.2. Прізвище, ім'я, по батькові другого автора (псевдонім, за наявності вказати в дужках) ▼

Головань Костянтин Владиславович

Дата народження ► Число 19 Місяць березень Рік 1981

Громадянин ► України Постійно проживає ► в Україні
 Назва держави Назва держави

Повна поштова адреса (адреса для листування), телефон 61103, м. Харків, пр. Леніна 56, кв. 14, тел.(057) 333-33-03

Суть авторства, авторський вклад у створення твору розроблення програмного забезпечення підсистеми візуального подання моделі, алгоритмічного й програмного забезпечення підсистеми імітаційного моделювання.

Цей твір (частину твору) створено:*
 у порядку виконання службових
 обов'язків ٣
 за договором ٣
 у порядку індивідуальної розробки X

Цей твір (частину твору) створено
 для оприлюднення:*
 Анонімно ٣
 Під псевдонімом ٣

* Необхідне позначити "X"

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 груд. 1993 р. N 3792-XII. - Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 лип. 1971 р., зміненого 2 жовт. 1979 р.): Закон України від 31 трав. 1995 р. № 189/95-ВР. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних: Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1587-III. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
4. Закон Российской Федерации «О правовой охране программ для электронных вычислительных машин и баз данных» // Ведомости СНД РФ и ВС РФ. –1992. – № 42. – Ст. 2325.
5. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова КМУ від 27.12.2001 р. № 1756. - Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. N 435-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
7. Про правовий захист баз даних: директива Європейського союзу від 11.03.1996 № 96/9/ЄС. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Про затвердження Правил використання комп'ютерних програм у навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки України від 2.12.2004 р. № 903, реєстрація МЮУ від 17.01.2005 р. № 44/10324. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
9. Право інтелектуальної власності: підруч. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін.; за ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-е вид. – К.: «Вид. дім «Ін Юре», 2004. – 672 с.
10. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / І.І. Дахно. – К.: Либідь, 2003. – 200 с.

Бабак Ірина Миколаївна
Дружинін Євген Анатолійович
Погудіна Ольга Костянтинівна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ІТ-ПРОЕКТАХ

Редактор В.М. Коваль

Зв. план, 2009

Підписано до друку 11.06.2009

Формат 60x84 1/16. Папір офс. №2. Офс. друк.

Ум. друк. арк. 2,0. Обл.-вид. арк. 2,25. Наклад 70 прим.

Замовлення 238. Ціна вільна

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17

<http://www.khai.edu>

Видавничий центр "ХАІ"

61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17

izdat@khai.edu